

POMICULTURA SPAȚIILOR MICI ÎN LUMEA RURALĂ ȘI CEA URBANĂ – TRADIȚIE ȘI PERSPECTIVE

VASILE M.DANCIU

1. Satul și gospodăria rurală

Se știe că satul în viața poporului român reprezintă principala formă de manifestare a tradiției cu tot specificul ei, bogat și colorat, în care mentalități și influențe au contribuit la formarea structurii lui sociale. Satul este păstrătorul curățeniei etnice și valorile specifice neamului, în conștiința căreia echilibrul și armonia, în context natural, își au un loc central. Veșnicia s-a născut la sat, spunea poetul filozof Lucian Blaga, vizând astfel latura lui spirituală. Orașul văzut din această direcție, reprezintă o formă socială hibridă, cu multe elemente nesigure, în veșnică mișcare, purtătoare de sămburi ai schimbării. Diferența esențială între viața satului și viața urbană ar consta în faptul că întreaga cultură rurală este determinată de însăși obștea sătească, existând o mentalitate colectivă în care fiecare om face doar gestul care se cuvine, și din încheierea acestor gesturi se alimentează o memorie socială specifică culturii orale. Există în obștea sătească, puteri creatoare care nu le au mediile orășenești, mult prea frământate în demersul lor spre individualizare și originalitate. “Trăsăturile cele mai asemănătoare ale tuturor satelor românești nu împiedică deloc neconținută prefacere a înfățișărilor. Nu sunt două sate care să se asemene, pentru că fiecare în parte poate să rezolve problemele ce i se pun, printr-o modificare a ceea ce era mai dinainte știut”, spune sociologul H. H. Stahl.

Casa reprezintă expresia principală a nașterii unei gospodării, iar la sat ea este așezată într-o curte unde adesea întâlnim o grădină de legume și o livadă. Într-un recensământ efectuat la începutul secolului XX (Colescu, 1920, citat de Paul H. Stahl, 2000), găsim că în Vechiul Regat în mediul rural 65% reprezentau casele cu grădină, față de numai 29,4% case fără grădină, în contrast cu mediul urban unde numai 28% reprezentau case cu grădină și 65,3% case fără grădină. Pe zone, aceste procente sunt redat în tabelele de mai jos.

(în procente)

Zona	Case cu grădină	Case fără grădină	Nespecificat
Moldova	77,6	18,9	3,5
Muntenia	58,0	35,9	6,1
Oltenia	66,1	30,0	3,9
Dobrogea	54,5	38,1	7,4
Total rural	65,0	29,4	4,9

Se constată astfel că în mediul rural casele cu grădină aveau proporții duble față de cele cu grădină din mediul urban. Cele două forme de proprietate, a obștii sătești și a gospodăriei, par să coexiste de mult timp, cea de-a doua formă de proprietate dezvoltându-se continuu în dauna celei dintâi, pe măsură ce se extinde terenul arabil, iar proprietățile obștei dispar, fenomen cunoscut și de ansamblul țărilor europene (Paul H. Stahl, 2000). Forma de proprietate individuală înscrisă cu acte, se dezvoltă la noi începând cu secolele XIX și XX sub influența legilor moderne și impuse de stat.

În vremurile vechi, preocuparea pentru "egalitate" predomina față de folosirea și împărțirea proprietăților, atât în interiorul satelor cât și în fiecare gospodărie în parte. Întemeierea unei gospodării reprezenta construirea unei case și înzestrarea cu pământ a unui cuplu tânăr. Tradiția spune că proprietar este capul familiei, tatăl sau bunicul, el însă nefiind un *proprietar absolut* (un proprietar individual), ci doar *administratorul* gospodăriei, având obligații față de fiii lui, transmiterea pământului fiind de fapt o transmitere de la o gospodărie la altă și nu de la un individ la altul. În trecut, moștenirea juca un rol minim, obligația de a înzestra în timpul vieții tatălui fiind mai puternică, astfel încât ea nu s-a schimbat până la colectivizarea pământului, în pofida legislației moderne apărută de-a lungul timpului.

În lumea de azi gospodăria rurală este în schimbare, în sensul modernizării, atât în ce privește dotarea tehnică și tipul de construcție a ei, până la o regândire a însăși amenajării terenului și a tipului de agricultură practicat, după modelul unei exploatare agricole privat-familiale, mâna de lucru fiind a membrilor familiei. Modelul "agriculturii raționale", "ecologismul" și moda produselor "bio" trebuie să își găsească un loc cât mai adânc în remodelarea gospodăriei rurale de la noi.

2. Ansamblul casă-curte-grădină în mediul urban

Ansamblul *casă-curte-grădină* ce se regăsea în orașe apărea încă din secolul XIX călătorilor străini ce veneau pe meleagurile noastre ca niște grădini întinse. Orașul București apărea călătorilor cufundat într-o imensă savană de grădini (Stanislas Beranger, 1846 – citat P. H. Stahl, 2000), aspect care era caracteristic și pentru celelalte orașe din această parte a Europei, ele nefiind înconjurată de fortificații și extinzându-se astfel cu ușurință. În orașele fortificate din Transilvania, mai ales în cele săsești, asemănătoare cu orașele occidentale, grădinile sunt mai rare. După recensământul efectuat în 1912 (Colescu, citat de P. H. Stahl), situația caselor cu grădină din mediul urban arăta astfel:

(în procente)

Zona	Case cu grădina	Case fără grădina	Nespecificat
Moldova	32,5	62,3	5,3
Muntenia	24,8	67,5	7,6
Oltenia	35,1	59,5	5,4
Dobrogea	23,0	69,7	8,3
Total urban	28,0	65,3	6,7

Proporția caselor orășenești cu grădina, se ridică doar la o treime în comparație cu cea a caselor țărănești din mediul rural care se ridică la două treimi (așa cum s-a arătat mai sus, reprezenta 65%).

În perioada care a început după 1989, tipul de amenajare urbană a caselor cu curte și grădina a început să se extindă în defavoarea cartierelor construite cu blocuri. Un nou tip de gospodărie urbană, cu un alt tip de confort reînoadă astfel firul tradiției unui așezământ urban. Amenajarea spațiului ce reprezintă curtea din fața casei este destinată de obicei domeniului ornamental (gazon, ronduri de flori, specii dendrologice și ornamentale), delimitat prin alei și borduri într-un mic ansamblu peisagistic. În spatele casei se găsește grădina de legume, lângă care se poate amenaja sub formă de pegolă sau șpalier un lot viticol și livada de pomi, compusă în general din specii pomicole cu talie mică, cum sunt arbuștii fructiferi și din specii pomicole cu vigoare redusă, altoiți pe portaltoi cu vigoare slabă, conduși sub forme joase, mai mult sau mai puțin ornamentale. Formele de coroane folosite în conducerea pomilor pot fi diverse, începând de la cordonul vertical, oblic sau orizontal, la palmete, vas aplatizat, forme "fus" sau forme arcuite, până la forme cu caracter ornamental de tip "U". "U"-dublu, candelabru, ypsilon.

În livadă se pot efectua și amenajări mai instructive, altoindu-se pe un singur portatoi mai multe soiuri sau în unele cazuri mai multe specii. În pepinierele europene se întâlnesc tot mai mult pentru grădinile particulare de lângă casă, material săditor pomicol "tip duo", material ce constă din altoirea pe un singur portatoi a două soiuri de aceeași vigoare cu perioadă de coacere diferită și cu aspectul fructului diferit. De exemplu la speciile măr și păr, se poate altoi un soi de vară asociat cu unul de toamnă, respectiv un soi de toamnă asociat cu un soi de iarnă. Fructele și ele pot avea culori diferite, găsind în același pom fructe de culoare roșie, galbenă sau verde. La piersic se pot asocia câte două soiuri alese din întreg conveerul, sau se poate asocia un soi de piersic cu unul de nectarin. La speciile cais, cireș sau vișin, se poate face același lucru, asociindu-se câte două soiuri cu coacere diferită. Se obține astfel un tip de plantație în amenajare gospodărească care are avantajul unei exploatari superintensive a unor suprafețe de mici dimensiuni, prin care se poate asigura consumul de fructe proaspete pentru

o perioadă mai lungă.

“Pomii livadă” – sânt o veche practică a pomicultorilor amatori, care din lipsă de teren altoiau pe acelaș portaltoi mai mulze soiuri, evident pentru a lărgi perioada de consum a fructelor. Dincolo de partea artizanală a acestui procedeu, pentru pomicultura din grădinile familiale, acest lucru poate fi mai mult decât un divertisment sau un capriciu, el având un real rol instructiv în tainele pomiculturii. Sunt specialiști care recomandă pe unii portaltoi altoirea a două sau chiar trei specii. Existența unui portaltoi comun pentru prun, cais și piersic, cum este mirobolanul (corcodușul), poate oferi posibilitatea altoirii mai multor soiuri din cele trei specii într-un singur pom (M. Cotorobai,2000). Cultivarea unor asemenea exemplare de “pomi-livadă” poate aduce câteva avantaje, pe lângă grija sporită și măestria menținerii în echilibru unei asemenea plante, aspectul neobișnuit al pomului, prin efectul lui decorativ, atât al florilor cât și al fructelor, obținerea unui sortiment diversificat și eșalonarea recoltării fructelor, precum și posibilitatea polenizării florilor între soiurile fiecărei specii. Redăm în tabele de mai jos scheme orientative pentru asemenea altoiri:

Portaltoiul	Specia	Soiul (ramuri altoite în coroană)	Perioada de maturare a fructelor
Mirobolanul (corcodușul – <i>Prunul</i> <i>cerasifera</i>)	Prun	Diana	VII / 1-2
		Silvia	VIII/1-2
		Stanley	VIII/3-IX/2
	Cais	Traian	VI / 2-3
		Mamaia	VII/3
		Comandor	VIII/1-3
	Piersic	Springold	
		Redhaven	
		Fantasia (nectarin)	VI / 2- VII / 1
			VII / 2-3 VIII / 2-3

O utilizare economică a terenului de lângă casă (cum ar fi , de exemplu, o suprafață de 1000 mp), respectiv curtea, grădina și terenurile familiale de pe lângă casă, arc în vedere asigurarea unui sortiment de fructe, struguri și legume necesare pentru consumul familial (sau chiar pentru valorificarea pe piața liberă), pe lângă crearea unui ansamblu arhitectonic plăcut și totodată utilizarea în mod relaxant a timpului liber. O folosință horticolă a acestui teren, după delimitarea suprafeței

destinată construcțiilor (casă și utilități gospodărești – 250 mp), partea destinată culturii pomilor (500 mp) pe care se pot cultiva 7 specii pomicole de bază (mărul, părul, prunul, cireșul, vișinul, piersicul și caisul) în zona de câmpie și 5 specii pomicole în zona colinară și precolară, unde nu merge piersicul și caisul. Speciile se amplasează în funcție de habitusul pomului și posibilitățile de întreținere, din fiecare specie alegându-se 2-3 soiuri cu coacere diferită. Se merge pe distanțe de plantare mici, astfel ca durata de viață a pomilor să fie în limita biologică în care producțiile să fie cele mai mari. Până la intrarea pomilor pe rod, terenul dintre rânduri poate fi cultivat cu legume. Suprafața repartizată culturii viței de vie (250 mp) poate fi cultivată cu soiuri de masă (50%) și cu soiuri de vin (50%). Pe perimetrul care desparte hotarul celor 1000 mp, în spate și lateral, se poate cultiva viță de vie dirijată pe sistem de conducere tip pergolă trentină, care poate servi și ca limită despărțitoare între proprietăți. Pentru un ansamblu arhitectonic agreabil, gardul din fața casei poate fi executat din arbuști dendrologici care se pretează la forma de "gard viu" (specii ca *Buxus*, *Lygustrum*, *Tuia*, eventual *Maclura*). Acest model poate fi îmbunătățit în funcție de condițiile de climă, relief, preocuparea și specializarea producătorilor individuali.

3. Specii pomicole cu talie mică sau conduse sub forme joase

În categoria speciilor pomicole cu talie mică care se pretează în amenajări pomicole de tip gospodăresc, intră în primul rând categoria arbuștilor fructiferi, a căror fructe au o serie de principii alimentare deosebit de valoroase. Astfel pe lângă coacăz (cel negru, dar în special cel roșu și alb) găsim afinul de cultură, zmeurul și murul fără țepi, agrișul și cătina, măceșul și trandafirul de dulceăț. Tot aici pot intra specii ca socul și cornul, precum și selecții de scoruș negru și roșu. În zonele cu un climat mai blând, unde se simte influența climatului mediteranean, se pot cultiva în curțile caselor smochinul și rodiul (eventual cu o protecție tehnologică pe timpul iernii).

Conduse sub forme joase, specii ca mărul, părul, gutuiul, moșmonul și scorușul de grădină, sunt specii pomicole pomacee care pot asigura cu fructele lor, în stare proaspătă prin păstrare sau prelucrate, perioada unui an întreg. Condiția este însă ca într-o astfel de amenajare să se folosească soiuri de vigoare mijlocie sau mică, tipuri spur, altoite pe portaltoi puțin viguroși și conduse într-un sistem intensiv și superintensiv. Ca forme de coroană se recomandă fusul-tufă, fusul svelt sau alt tip de coroană fusiform, palmetele de toate tipurile, cordoanele, sau forme libere care ajung în final la formarea unui gard fructifer. Distanțele de plantare pot varia de la 4-3-2,5 m. între rânduri la 3-2,5-2 sau 1 m. pe rând.

Cu talie joasă se pot conduce și speciile pomicole drupacee, cum sunt prunul, caisul, piersicul, cireșul și vișinul, avându-se însă și aici în vedere, pe lângă zona de cultură și gradul de fertilitate a solului, vigoarea soiurilor folosite, portaltoii,

forma de coroană, toate acestea corelate între ele într-un sistem de cultură cu grad ridicat de intensivizare, la stabilirea distanțelor de plantare ținându-se cont și de nivelul agrotehnicii folosite (mai mult sau mai puțin mecanizat). Dintre speciile nucifere, se pretează la o formă de conducere cu talie joasă doar alunul condus în monotulpină, a cărui înălțime a trunchiului trebuie să fie mic sau mijlociu, cu o coroană vas ameliorat, avându-se grijă însă la alegerea soiurilor pentru asigurarea polenizării. Nucul, castanul nobil și migdalul se pot folosi doar ca pomi izolați, în plantații marginale sau de aliniament. Căpșunul este o specie pomicolă semiierboasă, a cărui fructe deschid sezonul primăvara, el putându-se cultiva singur sau intercalat între rândurile celorlalte specii pomicole, în perioada lor de tinerete.

În ultimele două decenii, în atenția cercetării horticole a intrat ca obiectiv de cercetare crearea de soiuri cu talie mică, forme culumnare și compacte, precum și soiuri de tip dwarf și genetic dwarf. Dăm două exemple în acest sens, și anume mărul columnar și piersicul dwarf, care se află în curs de cercetare și la noi în țară.

- **Mărul columnar** – este rezultatul unor programe de cercetare privind ameliorarea genetică a mărului pentru crearea de soiuri compacte prin hibridări intravarietale. Spre deosebire de soiurile standard și spur, mărul columnar formează un ax principal, cu ramificații scurte evaluate din țepușe și piteni sau anticipați, cu o durată de viață de 5-8 ani. Anual soiurile columnare se înalță prin ax cu 25-30 cm., ajungând după 8-10 ani la o înălțime de 2,8-3,2 m. Reînnoirea structurii fructifere (după 4-5 recolte) pentru o nouă etapă de rodire, se face periodic când pomii depășesc 2,5m. Mărul columnar se comportă bine plantat în benzi cu 2-3 rânduri și densități de peste 10.000 pomi/ha. În rânduri simple, plantat la 2,5 x 1m, altoit pe M. 106 (densitate 4000 pomi/ha) se consideră a fi pomul ideal pentru grădinile familiale, prin faptul că are o coroană fusiformă, relativ joasă, cu structuri fructifere scurte și longevive, care nu necesită tăieri de întreținere, fructele recoltându-se ușor de la sol. Există însă și unele neajunsuri legate de sensibilitatea la boli a acestor soiuri (Wijcik, Walz, Polka, Bolero) care trebuie rezolvate de cultivator. Deasemenea pomii plantați în benzi se degarnisesc mai repede decât cei plantați în rânduri simple. Vigoarea redusă, însă, fructificarea precoce și un nivel de întreținere simplificat, marchiază nivelul valoric al acestor soiuri de perspectivă pentru culturile pomicole pe suprafețe mici.

Pomii "genetic dwarf" – sunt rezultatul unui program vast și riguros de ameliorare, inițiat în SUA cu mulți ani în urmă pentru specia piersic, dar și la măr, cireș și cais. În anul 1985 s-au publicat o parte din rezultate (Robert A. Norton *Fruit Varieties Journal*, febr. 1985), prezentând la măr 4 soiuri (*Apple Babe*, *Garden Delicious*, *Starkspur Compact Mac*, *Starkspur Compact Delicious*

TM), la cireș 5 soiuri (2 *North Star*, *Compact Stella*, *Starkrimson*, *Garden Bing*, *Compact Lambert*), la cais 2 soiuri (*Garden Annie*, *Stark Goden Gem*) iar la piersic 13 soiuri (*Stark Sensation*, *Bonanza I. și II.*, *Southern Sweet*, *Honey Babe*, *Empress*, *Southern Flame*, *Golden Glory*, *Garden Sun*, *Garden Gold*, *Southern Rose*, *Yose Mite*, *Golden Gem*) și nectarine 10 (*Red Sunset*, *Nectar Babe*, *Stark Honey*, *Nectarina*, *Stark Sweet Melody*, *Garden Delight*, *Garden beauty*, *Golden Prolific*, *Gold Flame*, *Firecacker*). O parte din aceste soiuri de piersic au ajuns și la noi. Stațiunile pomicole din Constanța și Bihor având un program de ameliorare în vederea obținerii de soiuri de piersic "tip dwarf". Conveerul varietal de piersic și nectarin dwarf de la Stațiunea pomicolă Constanța (Valul lui Traian) cuprinde soiuri pentru desert (*Genetic Dwarf P.*, *Autumn P.*), dar și soiuri cu rol ornamental (*Garden Beuty.N.O.*, *Floria P.O.*). În ultimii ani, în atenția amelioratorilor constănțeni a intrat și grupa de genotipuri de piersici, nectarine și pavii cu fructul plat, denumite și "piersicile sandwich" (dintre soiuri amintim: la piersic *Stark Saturn*, *Saturn Peento*, la nectarine *Ark 85 T și A.164 PN* iar la pavii *Băneasa I.Turtite și NJ.F6*).

Piersicul dwarf poate ajunge la o înălțime cuprinsă între 0,80-1,75 m. și o suprafață a secțiunii trunchiului de 30 cm², are o coroană care de cele mai multe ori ia o formă de umbrelă sau de ciupercă, frunzele fiind așezate câte una sau câte trei la fiecare nod, ajungând până la 18-20 cm lungime (și au o mare capacitate de asimilare, pentru formarea unui fruct fiind necesare 2-3 frunze). Florile sunt mari, cu seale mici și petale dispuse, fie ca la floarea de trandafir sălbatic (tip rozaceu), fie în formă de clopot, de culoare trandafiriu deschis roșu carmin. Există și soiuri decorative cu floarea "bătută" ca la trandafirul nobil, foarte frumoase și căutate de amatori. Piersicul dwarf este autofertil, fructele sunt de mărime mijlocie (70-80 gr) în condiții când nu se face rădăria, dar pot fi mari și foarte mari (100-200 gr) atunci când se rădesc. Distanțele de plantare în plantații organizate în câmp sunt de 3,5 x 1,5 m. (1904 pomi/ha), iar în grădini familiale și pe suprafețe mici, unde nu se lucrează mecanizat, ele pot fi mai reduse, de 2 sau 1 m. între rânduri și 1,5 m. pe rând (3333 pomi/ha sau 6666 pomi/ha).. Piersicul dwarf se poate cultiva și în containere, în acest caz cultura lui putând fi extinsă pe o arie mai largă, chiar acolo, unde în mod normal condițiile sunt mai puțin propice acestuia. Containerele trebuie să aibă asemenea dimensiuni încât să poată fi manevrate dintr-un loc în altul (recipiente din plastic sau lemn de 60 l), găurite în 3-4 locuri pe fund, iar substratul care se pune în ele, să fie un amestec de pământ de țelină, mranită și nisip, în proporții egale. În containere viața lor este mai scurtă decât în livezi, respectiv 10-12 ani. Din datele existente se constată că unele soiuri sunt mai sensibile la ger decât soiurile standard de piersic, de aceea, odată cu venirea frigului, containerele trebuie scutate în adăposturi.

4. Pomicultura de "interior" – gust și utilitate

Structura locuințelor moderne, cu un înalt grad de confort, diversele săli de ședințe sau de reuniuni, foaiere, terase sau balcoane de diferite dimensiuni, marile complexe comerciale sau vitrinele magazinelor, au prin construcția lor dimensionarea unor spații de interior, care se pretează la crearea unor peisaje ornate cu diverse plante cu aspect ornamental, între care unele specii pomicole și dendrologice ocupă un rol esențial. În arhitectura actuală, pentru realizarea unor asemenea spații, se utilizează mijloace foarte variate, dar deosebite în același timp, în vederea asigurării unor condiții artificiale de vegetație și de prezentare a plantelor cu rol decorativ. În asemenea spații, asigurarea temperaturii necesare, dozarea luminii sau asigurarea umidității relative din atmosferă, nu mai constituie o problemă de nerezolvat, găsindu-se soluții ingenioase, pornind de la diversele tipuri de ferestre, corpuri de iluminat până la soluții constructive legate de amenajări sub formă de jghiaburi și vase de mari dimensiuni (ce țin pe fundul lor în permanență apă pentru plante), până la adaptarea instalațiilor de alimentare și evacuare a apei, cu racorduri anume conduse pentru asigurarea necesarului de apă. Toate acestea se pot prevedea direct prin proiectarea construcției, plasarea și prezentarea plantelor decorative reprezentând un detaliu a acesteia, iar la realizare se pot adopta diferite alte amenajări și dispozitive ca : vane, suporturi pentru aranjamente verticale și orizontale, vitrine, vase suspendate, suporturi de perete sau diverse tipuri de suporturi individuale..

Plantele folosite în asemenea aranjamente sunt de obicei plante exotice, tropicale și subtropicale, dar și din cele care se înmulțesc și cresc la temperatura și umiditatea obișnuită. Alegerea lor se face potrivit condițiilor și scopului ornamental urmărit. Dintre speciile des folosite sunt palmierii, diverse specii și varietăți horticole de Ficus, Abutilon (Pristolnic), Monstera (Philodendron), Cycas, Araucaria, Phoenix. Din grupa plantelor pletoase și agățătoare se cultivă Ampelopsis (vița decorativă) și Cissus (vița de cameră). Sunt folosiți deasemeni Leandru și Citrușii. Gama plantelor decorative "de interior" este diversă și în permanență extindere. Multe din plantele pomicole termofile care se cultivă în grădina de lângă casă pot avea acest rol, fie în perioada înmulțirii, creșterii sau în perioada protejării pe timp friguros. Totul depinde de perspicacitatea cultivatorului, puțin gust și de dorința de a armoniza spațiul din interiorul incintei.

5. Câteva plante subtropicale posibile în pomicultura de mici dimensiuni

Sub numele de plante tropicale, la noi se poate înțelege acei pomi și arbuști fructiferi care cresc liber și dau recolte bune numai în regiunile calde, cu climat subtropical. Dintre aceste plante în lucrarea noastră ne vom mărgini doar la acelea a căror cultură poate fi extinsă sau introdusă la noi, cum sunt, pe lângă migdal și castanul cu fructe comestibile, lămâiul, portocalul și mandarinul, precum și

smochinul, rodiul și kiwi.

Posibilitățile de introducere (și extindere) a unor culturi pomicele subtropicale, desigur, numai pe suprafețe mici (probabil și ele limitate), trebuie făcute doar acolo unde se întrunesc cele mai bune condiții pentru această categorie de plante, cum sunt cele din Dobrogea (Ostrov, Babadag, Mangalia), zona Olteniei (Tismana, Corbești, Glogovăț, Calafat), Buziaș, zona Aradului (Păuliș-Miniș), zona Oradea-Băile-Felix (T. Bordeianu).

Cultura smochinului (*fam Moraceae, genul Ficus*) – Smochinul (*F. carica*) este originar din Asia Mică (regiunea Caria) și este cunoscută demult în bazinul mediteranean și Orientul apropiat, țări producătoare fiind Turcia, Grecia, Marocul, Italia, Spania, Portugalia, Algeria, precum și SUA (California). În țara noastră această cultură s-a dezvoltat artizanal în sudul Banatului, în sudul Olteniei și depresiunea subcarpatică a acesteia, și Dobrogea. Descrieri se găsește în grădinile din jurul principalelor orașe din vestul și sudul țării, unde se cultivă tipuri locale sau soiuri care produc partenocarpic, dând 1-2 recolte pe an, în funcție de condițiile climatice. În majoritatea zonelor de cultură el este protejat peste iarnă, iar dacă este plantat în locuri ad stite, poate rezista fără protecție.

Cultura citrușilor - Grupa citrușilor face parte din plantele pomicele de origine subtropicală, unde sunt cuprinse lămâiul, portocalul, mandarinul, grapefruitul, tangelo și altele. Se cultivă pentru fructele lor, care au valoare terapeutică și alimentară, dar și în scopuri decorative, în grădini, pe terase și în apartamente. Citrușii se cultivă în plantații comerciale în zonele calde din America de Nord și Sud, Europa, Asia și Africa. La noi în țară poate fi cultivat, în special lămâiul, în spații protejate (orangerii), special construite, sau în apartamente. Redăm în continuare particularitățile unora dintre citruși, precum și a unor specii înrudite (*trifoliata*, *fortunella*).

- **Lămâiul** (*Citrus limon*) – este o specie cu frunze persistente, pretențios la căldură, nu suportă temperaturi negative. Pragul biologic pentru creștere este de 12-13 grade, iar temperatura optimă pentru creștere 23-31 grade. Nu suportă amplitudine termică de la o zi la alta. Are nevoie de perioade de acomodări atât în ce privește temperatura, cât și lumina.

- **Tangerina** (*Citrus reticulata*) – numită și "portocala-mandarin", face însă parte din grupa mandarinilor cu cea mai mare toleranță la condițiile climatice (cele mai rezistente exemplare făcând față și la un ger ușor). Atinge o înălțime până la 3 m. și se potrivește grădinilor suburbane. Crește încet, e rezistent și are florile puternic parfumate. Se înmulțește prin butășire. Fructul este asemănător portocalelor, dar mai mic, cu coaja mai slab aderentă la pulpă. Dintre multele tipuri cultivate, cel mai cunoscut este cel japonez, "Satsuma", rezistent la ger.

- **Mandarinul** (*Citrus nobilis*) – crește sub formă de pom mic cu coroana

strânsă, ramuri puternice și dresate, este slab remontant, și de regulă înflorește și leagă odată pe an. Fructele sunt mijlocii spre mari cu diametrul până la 10 cm, sferice, turtite mult la ambele capete, de culoare portocalie. Pulpa este gălbuie, dulce, fin acidulată și aromată. Are și o varietate care face fructe mici – *clementine* – care, după diverși autori sunt: ori un tip de portocală, ori o varietate de tangerine, sau un hibrid între portocală și tangerine.

- *Mandarinul japonez* (*Citrus unshiu*) – Se caracterizează printr-o mai mare rezistență la frig, o productivitate mai bună. Fructele sunt mai mari, dar calitativ inferioare mandarinului nobil. Se mai pot aminti de asemenea *mandarinul italian* (*Citrus deliciosa*) și *mandarinul indian* (*Citrus cherysocarpa*).

- *Grapefruitul* (*Citrus paradisi*) – se crede a fi un hibrid de pummelo, este un pom mare, cu coroana sferoidală, cu ghimpi mici, fructul poate fi mare sau mijlociu, sferic-turtit, uneori piriform, galben-limoniu, cu insule verzi, coaja fiind de grosime mijlocie, cu glande lipoide proeminente, iar miezul granulat, slab colorat, acru-amăruș. În SUA se cultivă o varietate cu fructul alb, fără semințe, și o mutație care are fructul pigmentat cu roșu.

- *Pummelo* (*Citrus grandis*, sin. *Citrus maxima*) – este un pom care crește foarte viguros și are un fruct foarte mare (asemănător cu grapefruitul), sferoid până la piriform, de culoare galben-pal. Coaja fructului este groasă, netedă, iar miezul este acru-dulce și totodată amăruș, cu semințe mari și turtite. Crește mai ales în zona tropicală a Asiei de sud-est, deși două varietăți subtropicale au fost deja create în California.

- *Lămâiul indian* (*lime*), (*Citrus aurentifolia*) – originar din Malaezia, este mic, svelt, cu țepi, tot timpul verde, poate ajunge până la 3 m. înălțime și 2,5 – 3 m lățime. Cuprinde două grupe principale: - *lămâiul vest-indian* sau *key*, cu fructe mici, și *lămâiul persan* sau “de Tahiti”, cu fructe mai mari. Este cel mai sensibil la ger dintre citrice, în zone mai răcoroase se poate însă cultiva în sere sau în ghivece, în adăposturi sau apartamente. Este productiv, fructele sunt acidulate și puternic aromatizate. Se înmulțește prin butași sau prin altoire.

- *Citron* (sau “*Chitra*”), (*Citrus medica*) – considerat a fi părintele “lămâiului” (atât al celui nobil cât și a celui indian), are fructul ca și lămâia, dar are o coajă mai aspră și mai aromată. Frunzele tinere au o nuanță purpurie, ca și florile. Pomul este la fel de rezistent ca și portocalul de Sevilla. Fructele se folosesc în alimentație, se cultivă în principal pentru coajă, care se poate conserva separat pentru că are propriul ei suc (se cultivă mai ales în Italia, Corsica și Israel).

- *Portocala dulce* (*Citrus sinensis*) – sau portocalul nobil, este un pom de talie mică sau mijlocie, fructul este o hesperidă mare sau foarte mare de formă sferică, ovală sau piriformă având coaja portocalie, care la unele soiuri este infiltrată cu roșu, iar în stratul exterior al cojii se găsesc foarte multe glande

lipoide, secretoare de ulciuri eterice, puternic aromate. Sunt cunoscute tipurile "Valencia" și "Novel" în SUA, portocalele sângerii (pigmentate cu roșu) din zona Mediteranei, și portocalele "Shamanti" și "Jaffa" din Israel.

- *Portocala acră (de Sevilla)* (*Citrus aurantium*) – originară din China, cultivată în principal pentru ornament, și se găsește în regiunea Sevilla din Spania, fructele putându-se folosi în alimentație (ca marmeladă și peltea). Tipurile "Sevilla" și "Chinotto" fac fructe multe și au frunzele lucioase de culoare verde închis, au port pitic și se pot cultiva cu succes în vase sau în aliniamentele de bordură. Varietatea "Bouquet de Fleurs" este mai parfumată și se folosește ca tufă ornamentală. Tipul **bigaradia**, este un fel de portocal sălbatic, cu fructe necomestibile, însă bun ca portaltoi pentru diversele tipuri de portocal cultivat în solurile mai sărace, cu reacție bazică din zone secetoase.

- *Portocalul pitic* (*Citrus mitis*) – Portocalul pitic, cunoscut și sub denumirea de *calamondin*, face fructe tot anul, fără polenizare, sunt însă foarte acre. Poate petrece iarna în locuință, într-un loc luminos și aerisit, temperatura camerei nu trebuie să depășească 15 grade C. Udarea se face cu atenție, cu cât locul este mai răcoros, cu atât se udă planta mai puțin.

- *Tangelo* (*Citrus x Tangerine*) – este un hibrid între pummelo (sau grepfruit) și portocala-mandarin (tangerine), crește până la o înălțime de 4 m. și 3 m. lățime, are fructe comestibile (și dulci, și acidulate), preferă soluri bine drenate, și locuri ferite de îngheț. Trebuie udat regulat, mai ales în timpul fructificării.

- *Fortunella (kumquat)* (*Fortunella japonica*) – este un arbore ornamental, peren, de talie mică, adus din Orient în sec. XIX. Se cultivă în vase marcarea frunze lucioase, permanent verzi și fructe comestibile, mici și aurii, cu aspect decorativ. Se înmulțește prin semințe.

- *Trifoliata ("lămâiul trifoliat")* (*Poncirus trifoliata*) – denumit impropriu "lămâiul" trifoliat, este un pom pitic, puternic ramificat, sau un arbust înalt până la 4 m. Ramurile sunt verde închis, cu ghimpi deși și cu frunze trifoliolate, cu foliole eliptice cu vârful ascuțit. Este o plantă rezistentă la ger, necesită însă umezeală și sol fertil. Poate fi folosită ca portaltoi pentru lămâiul, mandarinul și portocalul cultivat.

Afinitățile dintre diferitele specii de citrice și speciile înrudite au produs mulți hibrizi, dintre care, în afară de Tangelo, mai putem enumera: *Citrance* (*Poncirus trifoliata* x *C. sinensis*), *Tangori* (*C. sinensis* x *C. reticulata*), sau hibridări cu *Fortunella* (*kumquat*), care pot include "limequats" și "citrancequats" (*citrofortunella*), "lămâiul Meyer" (*C. meyeri*) care e o încrucișare a lămâiului cu portocalul, care deși este un soi modest, planta suportă pe perioade scurte temperaturi sub zero grade.

Cultura de apartament a lămâiului se face în vase, unde sistemul radicular

crește rapid în primii ani dacă sunt asigurate condiții bune (de sol, umiditate și temperatură). Încă în faza de puieț, lămâiul are nevoie de schimbarea anuală a ghiveciului (primii 2-3 ani), apoi la 1-2 ani, după care la 3-4 ani până la vârsta de 12-15 ani. Se folosesc vase treptat mai mari. La transplantare nu se scutură pământul de pe rădăcini, pe fundul vasului se așează mai întâi un strat de nisip grosier pentru drenaj, iar amestecul de pământ trebuie făcut din 1/3 pământ de frunze, 1/3 mranită și 1/3 pământ de țelină (sau amestec gata făcut, achiziționat din comerț, pentru flori). Se udă cu apă la temperatura camerei și se așează la locul unde a fost amplasat anterior. Nu se recomandă schimbarea permanentă a locului în spațiul de creștere. După 14-15 ani când planta are dimensiuni destul de mari și locul ghiveciului a fost luat de un vas de lemn construit special, transvazarea nu se mai poate face, se schimbă anual, primăvara, doar pământul de deasupra rădăcinilor.

Formarea coroanei. Diferențierea mugurilor de rod are loc la lămâi pe ramuri de ordin superior (de la ordinul IV în sus) și de aceea el are nevoie de o coroană ramificată. Pentru aceasta, când altoiul are înălțimea de 30-35 cm se ciupește pentru ramificare. Ramurile laterale care se formează vor fi ciupite repetat la o lungime de 30-40 cm pentru a se forma o coroană garnisită. Dacă pomul a avut condiții bune de creștere, primele fructe ot apărea din anul 4 de la altoire.

Amplasarea – lămâiul nu suportă curenții de aer, nici vara, nici iarna. În cameră vasul nu se amplasează pe direcția geam – geam sau geam – ușă, deoarece curenții de aer determină pierderea frunzelor.

La temperaturi de 4-6 grade C, lămâiul poate sta la întuneric câteva luni (iarna) fără a înregistra pierderea frunzelor. În apartamente iarna (dacă lămâiul nu iermează în beciuri la întuneric, dar cu temperaturi pozitive) când ziua este scurtă, temperatura nu trebuie să depășească 14-15 grade C.

Cultura rodiului – (*fam. Punicaceae, genul Punica*) – rodiul (*Punica granatum*) este o specie pomicolă veche, originară din Iran, întâlnită în cultură în bazinul mediteranean, în nordul Africii, America și Australia. În Europa s-a adaptat în zonele cu climat mai cald, mediteranean. La noi în țară întâlnește condiții favorabile în sud-estul țării (Dobrogea, Delta Dunării), dar și la Turnu Severin sau Arad, unde se simte influența climatului mediteranean. Sunt preocupări de înmulțire și extindere a acestei specii.

Cultura de kiwi - (*Fam. Actinidiaceae, genul Actinidia*) – kiwi (*Actinidia chinensis*), este o plantă agățătoare (se aseamănă cu vița de vie) originară de China central-estică (valea fluviului lan-tzâ), unde crește pe arbori, ajungând până la 10 m. înălțime, sau chiar mai mult. Datorită modului cățărător de creștere, rusticității și vigorii ei, vițele fiind atrăgătoare prin frunzele lor mari, late și catifelate, în formă de inimă, a florilor galben-cremoase, ce apar primăvara și

vara, precum și a fructului ei maroniu și păros care se coace toamna, kiwi este socotită, pe lângă o specie pomicolă, și o veritabilă plantă decorativă. În anul 1906 a fost introdusă în cultură în Noua Zeelandă, care este astăzi și principalul producător de kiwi, cultura ei extinzându-se și în alte zone calde din lume, cum este California, bazinul Mediteranean și altele. Și la noi în țară sunt tentative de a se introduce această plantă în cultură, în zona caldă din sud-estul țării (Ostrov), detaliile tehnologice pentru o cultură economică nefiind încă puse la punct. Cultivată artizanal pentru aspectul său decorativ, poate face însă față în grădinile familiale din zonele calde și cele influențate de climatul mediteranean.

BIBLIOGRAFIE

1. Cepoiu N. - "Mărul columnar – un pom ecologic" – în revista "Fermierul", anul VIII, iunie 2000
2. Cotorobai M.- "O livadă într-un pom" – în revista "Fermierul", anul VIII, iunie, 2000
3. Dumitrescu Liana Melania – "Cercetări privind modernizarea sortimentului de piersic la S.C.P.P. Constanța" – în revista "Hortinform", anul IX, nr.10 / 98, oct. 2000
4. Stahl Henri H. – "Satul" – în "Eseuri critice", Ed. Minerva, București, 1983
5. Stahl Paul H. – "Triburi și sate din sud-estul Europei", Ed.Paideia, București, 2000
6. Ștefan ., Ștefan Monica, Murg Silvia, Danciu Vasile – "Piersicul Dwarf, un pom pentru toți" – (SCPP- Bihor Oradea), Imprimeria de Vest R.A., Oradea, 1999
7. Vlăduț M. – "Grădina de interior"- în revista "Hortus", nr.4 /1996

L'ARBORICULTURE PRATIQUÉE DANS LES PETITS ESPACES DANS LE MONDE RURAL ET URBAIN - TRADITION ET PERSPECTIVES

RÉSUMÉ

L'ouvrage ci-dessus a en vue les cultures arboricoles qu'on peut cultiver à l'approche de lui où dans l'espace de son logement. On y a discuté les espèces arboricoles de petite taille, l'arboriculture d'intérieur, ainsi qu'une série de plantes sous-tropicales qui sont propres à une arboriculture de petites dimensions.